TURUN YLIOPISTO

Lausunto Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnalle

Asia: Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toiminta-ohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Kysymys: Tulevaisuusvaliokunta toivoo kuulevansa kokonaisarvionne selonteosta sekä näkemystänne siitä, miten eduskunnan ponnet eli valiokunnan edellisen mietinnön (TuVM 1/ 2021) lopusta löytyvät numeroidut kannanottoehdotukset on huomioitu. Lisäksi, valiokunta pyytää teitä ehdottamaan muutamia erityisen vaikuttavia kestävän kehityksen kysymyksiä, joiden ratkaisemiseen Suomessa olisi hyvät edellytykset keskittyä, riippumatta siitä onko ne käsitelty selonteossa.

1. Kokonaisarvio

Agenda2030:n toimeenpano tilanne Suomessa-luku (s.6-11) toimii selonteon yhteenvetona, jossa eri kestävyyden dimension tilanne Suomessa esitellään tunnistaen niin onnistumisia ja puutteita tavoitteiden toteuttamisessa. Sen jälkeen selonteko käsittelee tiiviisti kaikki 17 kestävän kehityksen tavoitetta. Rakenne on sinänsä onnistunut, mutta selontekoa olisi voinut täydentää tuomalla esiin tavoitteiden välisiä yhteyksiä ja ristiriitaisuuksia. Koko SDG-kehikkoa on kritisoitu tällaisen analyysin puutteesta. Joka tapauksessa on hyvä, että kaikkiin tavoitteisiin on tartuttu tavalla tai toisella. Yksittäinen havainto on, että tekoälystä ei selonteossa puhuta, mikä kuvastaa tematiikan viimeaikaista läpilyöntiä ja on esimerkki ilmiöstä, johon pitäisi reagoida kesken tarkastelujakson.

Selonteosta saa vaikutelman, että luontokadon osalta tilanne on hallussa, koska olemme saavuttaneet suojelutavoitteita. Valitettavasti näin ei taida olla keskellä maapallon kuudetta sukupuuttoaaltoa. Luontokato vaatinee entistä enemmän huomiotamme jatkossa ja nimenomaan suhteessa kestävyyden eri ulottuvuuksiin. ilmastonmuutokseen, maankäyttöön, teolliseen tuotantoon, maatalouteen jne.

Ekologisen kestävyyden positiivisista kehityskuluista mainittakoon energiasektorin muutokset, erityisesti sähkön tuotannon uusiutuvien energialähteiden osuus on kasvanut merkittävästi. Vastapainona taas kiertotalouden edistyminen ei ole edennyt toivotusti. Kiertotalouden etuna olisi materiaalikierron tehostuminen, saastumisen ja pilaantumisen ehkäisy sekä taloudellisen kestävyyden parantuminen uusien yritysten ja työpaikkojen kautta.

Inhimillisen ja kulttuurisen kestävyyden haasteina tunnistetaan mm. oppimistulosten lasku, tutkimus ja kehitysrahoituksen vajavaisuus ja kulttuuri- ja taide alojen hitaasti kehittynyt rahoitus. Demokratian, oikeusvaltion ja turvallisuuden kohdalla tilannetta pidetään selonteossa hyvänä, vaikka haasteet näiden suhteet ovat kasvamassa. Näihin jouduttaneen paneutumaan entistä enemmän tulevina vuosina.

Sosiaalinen koheesio ja eriarvoisuuden kasvun hillitseminen ovat tärkeitä yhteiskuntarauhan kannalta. Hallituksen keinot näiden tavoitteiden saavuttamiseen eivät herätä luottamusta kaikissa yhteiskuntapiireissä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorin leikkaukset ovat taloudellisessa mielessä ymmärrettäviä, mutta on vaikutuksia yhteiskunnan ilmapiiriin ja ne ovat osin kestävyystavoitteiden kannalta haitallisia.

Suomen väestö on ikääntymässä ja ikääntynyt nopeasti. Tulevaisuudessa ikääntyneen väestön köyhtymisen riskit kasvavat, terveyden ja muiden huoltopalveluiden kysyntä kasvaa ja samalla kustannukset uhkaavat nousta. Tätä problematiikkaa selonteossa käsitellään suhteellisen vähän, vaikka mainitaankin taloudellisen kestävyyden tilanne kuvassa. Taloudellisen kestävyyden kannalta olisi keskeistä tuotannollisen rakenteen uudistaminen kohti voimakasta bio- ja kiertotaloutta läpi toimialojen eikä vain energiasektorilla. Kierto- ja biotalouden toteuttaminen tuottaisi hyviä tuloksia suhteellisen helposti eri kestävyyden ulottuvuuksien aloilla.

Talouden haasteet matalan tai olemattoman kasvun, kansainvälisten muutostekijöiden ja kasvaneen velkaantumisen sekä kustannusten nousun synnyttäminä synnyttävät tilanteen, jossa julkinen talous pysty vastaamaan läheskään kaikkiin kestävyystavoitteisiin. Selonteossa varautuminen ko. tilanteeseen näkyy esimerkiksi siinä, miten yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita yritetään saada mukaan kehitysyhteistyöhön, t&k -panostuksiin, sosiaali- ja terveydenhuoltoon, kulttuuriin ja taiteeseen. Huolimatta hyvästä pyrkimyksestä ei ole tietoa, toimiiko ko. malli ja miten eri yhteiskunnan sektoreilla ja kestävyyden ulottuvuuksissa.

Selonteko sisältää paljon tietoa tehdyistä ja toteutuksessa olevista kestävyystoimista ja esittää ne systemaattisesti. Kuten alussa totesin, tarkastelu kestävyyshaasteiden välisistä yhteyksistä ja ristiriitaisuuksia lisäisi selonteon arvoa. Selvää on, että tehtävää riittää edelleen ja ympärillä olevan maailman nopeat muutokset eivät helpota kestävyystavoitteiden saavuttamista.

2. Suhde ponsiin

Ponsi 1. Selonteossa tuodaan esiin monipuolinen ja -alainen kestävyystyö, mutta todetaan myös, että koordinaatiota ja synergioita voidaan edelleen syventää.

Ponsi 2. Ekologisen velan käsitettä ei selonteossa käytetä, mutta sama problematiikkaa kyllä käsitellään useassa kohtaa. Muihin ponnen kohtiin on toimenpiteitä, mutta eri asia on, miten niissä on onnistuttu.

Ponsi 3. Julkisten hankintojen ohjeistusta on kehitetty pitkään.

Ponsi 4. Keskinäisriippuvuuksien ja kytkennällisyyden analyysi on ylipäätään puutteellista Suomessa. Tutkimusta tarvittaisiin lisää, myös kestävyysindikaattoreista.

Ponsi 5. Arviointia ei selonteossa tuoda esiin.

Ponsi 6. Tutkimus- ja kehityspanostusten 4 % tavoite toistuu useassa selonteon kohdassa, mutta tavoitetta ei ole vielä saavutettu.

Ponsi 7. Käynnissä oleva peruskoulun tulevaisuustyö toteuttaa pontta. Aluehallinnossa on aktiviteettia osaamisten ja työvoiman ennakointiin. Resurssipula koettelee vapaata sivistystyötä. Tulevaisuuskasvatus on mukana opetussuunnitelmissa, mutta sen toteutumisesta ei ole tarkkaa tietoa. (Tulevaisuuden tutkimuskeskus on kehittänyt tulevaisuusohjausta opetukseen jo 10 vuoden ajan)

TURUN YLIOPISTO

Ponsi 8. Tätä ei liene tehty. Luovan talouden tiekartta on vuodelta 2020.

Ponsi 9. Energiasektorin murros on tapatumassa, mutta kiertotalouden kehitys on ollut hidasta.

Ponsi 10. Alueellista yhteistyötä toimijoiden välillä on, mutta ymmärtääkseni se rakentuu pikemmin sisäsyntyisesti kuin ylhäältä alas -ohjattuna.

Ponsi 11. Ei ole tehty.

Ponsi 12. Aihepiiriä on käsitelty monessa muussa yhteydessä, osin kestävyyskysymyksiin liittyen.

Ponsi 13. Toimenpiteitä, hankkeita ja tavoitteita on eli jotain on tehty.

Ponsi 14. Valitettavasti uhkakuvien täyttämä maailma ei tue positiivista lähestymistapaa. Esimerkiksi EU:n korostama varautuminen ajaa tarkastelee uhkia ja jättää mahdollisuuksien tarkastelun sivuraiteille.

3. Kestävän kehityksen kysymykset

Luontokato ja kuudes sukupuuttoaalto: Emme ole ehkä ymmärtäneet asian vakavuutta. Asiasta tarvitaan niin tutkimusta kuin toimenpiteitä. Puuttuu kansainvälinen edelläkävijä ja koordinoija. Suomi voisi ottaa merkittävän roolin luontokadon torjunnassa.

Kiertotalouden vauhdittaminen: Suomella on periaatteessa hyvä pohja mm. koulutuksen ja osaamisen kautta, meillä on tietopohjaa asiasta. Kansainvälisesti kaupalliset mahdollisuudet ovat mittavia. Kiertotalous toteuttaisi useaa kestävyyden ulottuvuutta samanaikaisesti.

Yhteiskuntien ikääntyneiden ongelmat. Väestö ikääntyy myös globaalisti eli kysyntää ratkaisuille kestävyyden toteuttamiseksi ikääntyneiden suhteen on myös jatkossa, erityisesti sosiaalisen, taloudellisen ja inhimillis-kulttuurisen kestävyyden osalta. Hyvinvointivaltio antaa hyvän perustan uusille ratkaisuille.

Turussa 10.2.2025

Juha Kaskinen

Johtaja, Tulevaisuuden tutkimuskeskus